

ЩОДО ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ОКРЕМІ ВИДИ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ

І. В. ГОРИСЛАВСЬКА, кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного та господарського права,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: horislavska@ukr.net

Анотація. Демографічний фактор є важливою передумовою економічного, інтелектуального, політичного розвитку будь-якої країни. Забезпечення ефективної державної соціальної підтримки населення охоплює питання матеріальної підтримки сімей з дітьми і надання окремих видів соціальних відпусток з урахуванням гендерної рівності. Завданням цієї статті є аналіз питань дотримання гендерної рівності у реалізації права на окремі види соціальних відпусток. Під час роботи над статтею будуть використані загальнонаукові та спеціальні методи юридичної науки: формально-юридичний та порівняльно-правовий.

Поступальний розвиток суспільства обумовлений багатьма факторами, одним із яких є реалізація потенціалу кожного його члена, розвиток його духовних та фізичних можливостей. Рівність людей – це однаковість їх соціальних можливостей не лише у користуванні своїми правами, а і у виконанні суспільних обов'язків. Держава повинна гарантувати гендерну рівність і у сімейних правовідносинах. Роботодавці – забезпечувати жінкам і чоловікам можливість суміщати трудову діяльність із сімейними обов'язками. Пропонуємо у законах України «Про відпустки», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», а також привести у відповідність підзаконні нормативно-правові акти, шляхом заміни терміну «жінка» на «особа».

Відповідні зміни є обґрунтованими, їх запровадження дасть змогу забезпечити принцип гендерної рівності у реалізації прав осіб на окремі види соціальних відпусток; а також допоможе розширити коло осіб, що матимуть право на отримання державної допомоги сім'ям з дітьми. Така позиція співпадає із Державною соціальною програмою забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року та Стратегією гендерної рівності Ради Європи на 2018–2023 роки.

Ключові слова: гендерна рівність, соціальна підтримка населення, соціальні відпустки, державна допомога сім'ям з дітьми

Актуальність.

Демографічний фактор є важливою передумовою економічного, інтелектуального, політичного розвитку

будь-якої країни. Він поєднує взаємозв'язок темпів і пропорцій суспільного розвитку з кількісними та якісними характеристиками населення (його чисельністю, статеві-віковою, сімейною

структурами, а також з динамікою народжуваності, смертності, міграцій, станом здоров'я, розселенням тощо) [1, с. 268]. Великий вплив на демографічну ситуацію у нашій країні мають фактори та можливі наслідки східноукраїнського конфлікту та анексії Криму. Зокрема, Донецька і Луганська області відносяться до територій, де найбільш інтенсивно відбуваються процеси трансформації у шлюбно-сімейній сфері, що загострює відповідні демографічні проблеми. Тут спостерігаються найвищі показники розлучуваності, найбільш поширені повторні шлюби, незареєстровані шлюби, одностаттні та монобатьківські сім'ї [2, с. 125]. Забезпечення ефективної державної соціальної підтримки населення охоплює питання матеріальної підтримки сімей з дітьми і надання окремих видів соціальних відпусток з урахуванням гендерної рівності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Питанню правового забезпечення соціальної підтримки населення присвячені роботи представників права соціального забезпечення: В.С. Андрєєва, Н.Б. Болотіної, Є.Є. Мачульської, О.С. Прилипка та інших. Окремих питанням соціальної сфери присвячені роботи вчених-соціологів, філософів та економістів: К.С. Батигіна, А.М. Колога, І.О. Курило, Б.О. Надточія, В.А. Скурагівського та ін.

Мета статті – аналіз питань дотримання гендерної рівності у реалізації права на окремі види соціальної допомоги.

Методи.

Під час роботи над статтею використані загальнонаукові та спеціальні методи юридичної науки: формально-юридичний та порівняльно-правовий.

Результати.

Питання соціальної підтримки гарантується державою через право на відпочинок та соціальний захист відповідно до Конституції України (ст. ст. 45, 46) та Закону України «Про відпустки» (далі – Закон) (Розділ 4). Законом встановлено державні гарантії права на відпустки, умови, тривалість і порядок надання їх працівникам для відновлення працездатності, зміцнення здоров'я, а також для виховання дітей, задоволення власних життєво важливих потреб та інтересів, всебічного розвитку особи. Відповідно до статті 4 Закону до соціальних відпусток, що характеризуються гендерними ознаками, зокрема належать: відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами, відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку та додаткова відпустка працівникам, які мають дітей або повнолітню дитину – особу з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи.

Відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами надається відповідно до ст. 17 Закону жінкам та особам, які усиновили новонароджених дітей безпосередньо з пологового будинку. Таки чином, у разі усиновлення дитини (дітей) обома батьками вказана відпустка надається одному з батьків на їх розсуд. Проте, відповідно до п. 11 наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження Правил державної реєстрації актів громадянського стану в Україні» (далі – Наказ), у разі народження дитини жінкою, якій в організм було перенесено ембріон людини, зачатий подружжям у результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, державна реєстрація народження проводиться за заявою подружжя, яке дало згоду на таке пе-

ренесення. У цьому разі одночасно з документом, що підтверджує факт народження дитини цією жінкою, подається заява про її згоду на запис подружжя батьками дитини, справжність підпису на якій має бути нотаріально засвідченою, а також довідка про генетичну спорідненість батьків / матері чи батька/ з плодом.

Застосувавши принцип аналогії закону щодо прав такого подружжя (права усиновлювачів щодо такого виду відпустки), можна зробити висновки, що коло осіб, які мають право на відпустку у зв'язку із вагітністю та пологами, є ширшим ніж це передбачено у ст. 17 Закону.

Звертає на себе той факт, що жінка, яка народила дитину, і якій в організм було перенесено ембріон людини, зачатий подружжям у результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій залишається без права на такий вид соціальної відпустки взагалі. Проте, саме вагітній жінці потрібна така відпустка. Тим більше, що 70 календарних днів до пологів, що передбачені для такого виду відпустки, не надаються особам, що усиновили дитину чи записані батьком та матір'ю у порядку п. 11 Наказу (за аналогією закону). Якщо питання оформлення листка непрацездатності вагітній жінці можливо здійснити відповідно до Інструкції про порядок заповнення листка непрацездатності з визначенням кількості днів до пологів; то питання отримання відпустки після пологів є не можливим, оскільки таким правом наділені інші особи.

Питання відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами прямо пов'язане з отриманням допомоги по вагітності та пологах у порядку ст.ст. 25 та 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування».

Питання суб'єкта отримання такої допомоги безпосередньо впливає на розмір такої допомоги та залежить від середньої заробітної плати.

Доречним буде передбачення серед суб'єктів ст. 17 Закону, не лише жінок та осіб, які усиновили новонароджених дітей безпосередньо з пологового будинку, а й жінок, яким в організм було перенесено ембріон людини, зачатий подружжям у результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій та народили дитину.

Конституція України гарантує створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям.

Проте, для дотримання принципу гендерної рівності, як рівного правового статусу жінок і чоловіків та рівних можливостей для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства, а також забезпечення жінкам і чоловікам можливості суміщати трудову діяльність із сімейними обов'язками (ст.ст. 1, 17 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»), необхідно викласти ст. 17 Закону без застосування слова «жінка».

Очевидно, термін «особа» дасть змогу забезпечити принцип гендерної рівності та дасть змогу реалізовувати таке право особам, що народили дитину у результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, але не стали батьками у юридичному сенсі, щодо реалізації права на отримання відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами.

Законодавець надав свободу вибору батькам, хто з них буде перебувати у відпустці для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, виписавши у пункті 3 ст. 18 Закону та частині 7 ст. 179 Кодексу законів про працю, що відпустка для догляду за дитиною може бути використана повністю або частинами також батьком дитини, бабою, дідом чи іншими родичами, які фактично доглядають за дитиною, або особою, яка усиновила чи взяла під опіку дитину, одним із прийомних батьків чи батьків-вихователів. Процедура оформлення декретної відпустки є аналогічною до оформлення такої ж відпустки жінкою. У випадках, коли жінка перериває свою відпустку по догляду за дитиною, з метою оформлення цієї відпустки чоловіком, він разом з усіма документами необхідними для оформлення такої відпустки за місцем роботи, також повинен надати копію наказу про переривання відпустки жінки та вихід її на роботу.

Додаткова відпустка працівникам, які мають дітей або повнолітню дитину – особу з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи. Жінці, яка працює і має двох або більше дітей віком до 15 років, або дитину з інвалідністю, або яка усиновила дитину, матері особи з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи, одинокій матері, батьку дитини або особи з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи, який виховує їх без матері (у тому числі у разі тривалого перебування матері в лікувальному закладі), а також особі, яка взяла під опіку дитину або особу з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи, чи одному із прийомних батьків надається щорічно додаткова оплачувана відпустка тривалістю 10 календарних днів без ура-

хування святкових і неробочих днів (ст. 73 Кодексу законів про працю України та ст. 19 Закону).

Відповідно до тлумачення цих норми Верховним Судом України [3] та Міністерством праці і соціальної політики, суб'єктом, що має право на таку відпустку є «одинокa матір» – жінка, яка не перебуває у шлюбі і у свідоцтві про народження дитини якої відсутній запис про батька дитини або запис про батька зроблено в установленому порядку за вказівкою матері, вдова, інша жінка, яка виховує і утримує дитину сама. Проте, життєві ситуації, на кшталт, визнання чоловіка (дружини) обмежено дієздатним, позбавленим дієздатності або визнання його безвісті відсутнім, не призводить до юридичної можливості визнати жінку (чоловіка) «одинокю», оскільки серед наслідків визнання фізичної особи недієздатною (ст. 41 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України)), наслідків обмеження цивільної дієздатності фізичної особи (ст. 37 ЦК України) та наслідків визнання фізичної особи безвісно відсутньою (ст.ст. 43, 44 ЦК України) – не має «визнання шлюбу недійсним» чи «позбавлення батьківських прав». Однак, жінка, що опинилася у подібній ситуації, теж потребує соціальної допомоги.

Правове регулювання надання соціальної допомоги здійснюється відповідно до Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» та постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми», що відносять до суб'єктів отримання державної допомоги переважно «жінок», що призводить до звуження кола відповідних суб'єктів та порушує конституційний принцип рівності перед законом.

Висновки і перспективи.

Поступальний розвиток суспільства обумовлений багатьма факторами, одним із яких є реалізація потенціалу кожного його члена, розвиток його духовних та фізичних можливостей. Рівність людей – це однаковість їх соціальних можливостей не лише у користуванні своїми правами, а і у виконанні суспільних обов'язків. Держава повинна гарантувати гендерну рівність і у сімейних правовідносинах. Роботодавці – забезпечувати жінкам і чоловікам можливість суміщати трудову діяльність із сімейними обов'язками. Пропонуємо у законах України «Про відпустки», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», а також привести у відповідність підзаконні нормативно-правові акти, шляхом заміни терміну «жінка» та «особа». Це дасть змогу забезпечити принцип гендерної рівності у реалізації прав осіб на окремі види соціальних відпусток; а також допоможе розширити коло осіб, що матимуть право на отримання державної допомоги сім'ям з дітьми.

Список використаних джерел

1. Перебийнос О.М. Демографічні процеси в Україні як об'єкт державного регулювання. Теорія та практика державного управління. 2011. Вип. 3. С. 268–273. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2011_3_43.

2. Курило І., Аксьонова С., Слюсар Л. Соціально-демографічна ситуація в Донецькій та Луганській областях у контексті факторів та наслідків східноукраїнського конфлікту. Схід. 2015. № 2. С. 123–128. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Skhid_2015_2_24.
3. Про практику розгляду судами трудових спорів: постанова Пленуму Верховного суду України від 06 листопада 1992 р. № 9. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-92?find=1&text=%EC%E0%F2%E8>.

References

1. Perebeinos, O.M. (2011). Demografichni protsesy v Ukraini yak ob'iekt derzhavnoho rehuliuвання [Demographic processes in Ukraine as an object of state regulation]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, 3, 268–273. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2011_3_43.
2. Kurylo, I., Aksonova, S., Sliusar, L. (2015). Sotsialno-demografichna sytuatsiia v Donetskii ta Luhanskii oblastiakh u konteksti faktoriv ta naslidkiv skhidnoukrainskoho konfliktu [Socio-demographic situation in the Donetsk and Luhansk oblasts in the context of the factors and consequences of the East-Ukrainian conflict]. *Skhid*, 2, 123–128. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Skhid_2015_2_24.
3. Pro praktyku rozghliadu sudamy trudovykh sporiv [On the practice of courts of labor disputes]: postanova Plenumu Verkhovnoho sudu Ukrainy № 9 (1992). Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-92?find>.

I. V. Horislavska (2019). Regarding general equality in realization of right to separate kinds of social aid. *Law. Human. Environment*, 10(1): 108–113, <https://doi.org/10.31548/law2019.01.015>.

Summary. The demographic factor is an important prerequisite for the economic, intellectual, political development of any country. Supplying of effective state social support of the population covers the questions of material support of families with children and granting of separate types

of social leaves in view of gender equality. The task of this article is analysis of questions of observance of gender equality in realization of right to separate types of social Holidays. In time works above article will be used general scientific and special methods of jurisprudence: formally-legal and relatively-legal.

Progressive development of the society is caused by many factors, one of which is realization of the potential of his each member, development of his intellectual and physical opportunities. Equality of people is uniformity of their social opportunities not only in use of one's rights, and in execution of social obligations. The state should guarantee gender equality and in family legal relations. Employers are to supply to the women and men opportunity to overlay a labor activity with family obligations.

We offer in the laws of Ukraine «On Holidays», «Of state aid to the families with children», «About obligatory state social security» as well as to bring into accord bylaw legal acts, by the way of replacement of the term «woman to on person».

Respective alterations are justified, their implementation will allow to provide the principle of gender equality in realization of right of persons to separate kinds of social leaves, as well as will help to expand the circle of persons which will have the right to receipt of state aid to the families with children. Such position coincides with State social program of supplying of equal rights and opportunities of women and men during till 2021 and the Strategy of gender equality of the Council of Europe for 2018–2023.

Keywords: *gender equality, social support of the population, social Holidays, State assistance to families with children*
